

Wizerunek (podobizna, obraz osoby fizycznej) człowieka może być utrwalony na fotografii, plakacie, w filmie, obrazie czy w rzeźbie. Jest zapisanym wizualnie zespołem cech fizycznych, charakterystycznych dla danej osoby, pozwalającym na jej indywidualizację i jednoznaczne rozpoznanie.

Wizerunek nie musi wiernie przedstawiać osoby, wystarczy, że będzie zawierał charakterystyczne cechy fizyczne, które pozwolą na jej rozpoznanie, np. charakterystyczna sylwetka, rozpoznawalna przez szeroki krąg osób, nawet bez ukazania twarzy, charakterystyczny chód, charakterystyczny makijaż, znaki szczególne. To identyfikacja, rozpoznawalność danej osoby powoduje, że wizerunek jest już objęty ochroną prawa cywilnego. Wizerunek to nie tylko zdjęcie czy portret namalowany przez malarza, to wszelkie sposoby przedstawienia określonej postaci, na tyle precyzyjne, że przedstawiana osoba jest rozpoznawalna.

Podmiotem prawa do wizerunku jest osoba fizyczna a prawo do wizerunku przysługuje tylko osobie rzeczywistej, nie fikcyjnej. Osoba prawna (fundacja, stowarzyszenia) nie ma swojego wizerunku, który podlegałaby ochronie w świetle prawa.

Prawo do wizerunku jest prawem niezbywalnym, niedziedzicznym, istnieje aż do śmierci oznaczonej osoby.

Ochronę wizerunku reguluje *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (art. 81) oraz *Kodeks cywilny* (art. 23 i 24).

Art. 81 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych stanowi, iż rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. Prawo do ochrony wizerunku odnosi się nie tylko do utworów, fotografii zawierających czyjś portret albo artystyczny wizerunek danej osoby. Dotyczy każdego zdjęcia poprzez które możemy rozpoznać człowieka, np. zdjęcie reporterskie czy prosta relacja z aktualnego wydarzenia. Ochrona wizerunku na podstawie *Ustawy o prawie autorskim* dotyczy tylko wizerunku o charakterze plastycznym (obrazu, zdjęcia, karykatury, rzeźby) i nie obejmuje wizerunku, który może być przedstawiony w utworze piśmienniczym. W takim przypadku mają zastosowanie przepisy Kodeksu Cywilnego. Rozpowszechnianie wizerunku oznacza sytuację, w której istnieje możliwość zapoznania się z obrazem danej osoby przez bliżej nieokreśloną liczbę ludzi. Oznacza publiczne jego udostępnianie za pomocą dowolnego medium: telewizji, filmu, prasy, na plakatach, pocztówkach, w Internecie, wystawianie zdjęć na wystawach w galerii, emisja w telewizji. Ważny jest wymóg publicznego udostępniania, a więc takiego, które jest przeznaczone dla niezamkniętego grona osób. Nie spełnia tego kryterium rozpowszechnianie w kręgu

rodziny czy wśród pracowników jednej instytucji. Do stwierdzenia naruszenia prawa do wizerunku wystarczy, że niektóre tylko osoby rozpoznają postać widniejącą na fotografii członkowie rodziny, współpracownicy, znajomi.

Przy rozpowszechnianiu fotografii własnego autorstwa musimy pamiętać o ochronie wizerunku osób, które się na nich znajdują. Prawo do decydowania o rozpowszechnianiu wizerunku przysługuje tylko osobie fizycznej, tej która jest na nim przedstawiona - nie może to być inna osoba. Samo wykonanie zdjęcia nie powoduje naruszenia prawa do wizerunku, choć nie oznacza to, że wolno bez żadnych ograniczeń wszystkich fotografować. Osoba fotografowana może również odmówić zgody na wykonanie zdjęcia, nawet jeśli fotograf nie zamierza tego zdjęcia opublikować.

Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej.

Zezwolenie na rozpowszechnianie wizerunku nie wymaga formy pisemnej osoby na nim przedstawionej, ale nie mogą zaistnieć wątpliwości, iż zgoda taka została udzielona. Zezwolenie powinno dotyczyć zarówno czasu, jak i miejsca rozpowszechniania wizerunku oraz formy, kontekstu i celu jego prezentacji. Forma pisemna jest gwarancją w przypadku, gdy osoba fotografowana lub portretowana po pewnym czasie zmieni zdanie co do warunków publikacji jej wizerunku. Zgoda taka może przybrać formę jednostronnego oświadczenia albo odpowiedniej umowy. Osoba lub podmiot, który uzyskał taką zgodę, nie jest uprawniony do jej przeniesienia na osobę trzecią.

Osoba zezwalająca na wykorzystanie swojej podobizny powinna wiedzieć, gdzie i kiedy jej fotografia będzie opublikowana, a także w jakim kontekście zostanie zaprezentowana. Niezgodne z prawem będzie uzyskanie zezwolenia przez szkołę na zamieszczenie fotografii ucznia na stronie internetowej, a później przeniesienie jej na inny podmiot, np. inną szkołę, serwis internetowy czy kuratorium. W sytuacji gdy uzyskamy zgodę na publikację zdjęcia osoby w artykule poświęconym edukacji w serwisie internetowym szkoły, nie możemy zamieszczać tego zdjęcia w wersji drukowanej gazetki szkolnej bez uzyskania kolejnej zgody. Pytamy osobę portretowaną o zgodę na wykorzystanie jej wizerunku „za każdym razem”. Nieważne jest, czy jest to osoba pełnoletnia, czy też nie.

Prawo osoby fizycznej do ochrony swojego wizerunku trwa od momentu narodzin.

Ochroną przed publikacją wizerunku obejmuje się również osoby nieletnie. W przypadku zamiaru publikacji wizerunku osób nieletnich należy uzyskać zgodę ich rodziców bądź opiekunów prawnych. W praktyce zatem wymagana jest zgoda na

rozpowszechnianie wizerunku, np. utrwalonego zdjęciem, nagraniem filmowym, telefonem komórkowym na stronie internetowej lub w innym medium.

Bezprawne jest zamieszczenie zdjęć palących uczniów, sprawiających kłopoty wychowawcze bez zgody rodziców. W takiej sytuacji dochodzi bowiem nie tylko do ujawnienia wizerunku, ale również informacji o nałogu. Dane dotyczące nałogów są danymi osobowymi, są to tzw. dane szczególnie wrażliwe, których przetwarzanie jest zabronione.

W przypadku organizowania konkursów szkolnych dobrze jest zastrzec w regulaminie uzyskanie zezwolenia na wykorzystanie wizerunku osób znajdujących się na zdjęciach.

Prawo autorskie dopuszcza następujące możliwości rozpowszechniania wizerunku bez zgody portretowanego:

1. Gdy osoba, której wizerunek jest rozpowszechniany, otrzymała umówioną zapłatę za pozowanie;

Zgoda na rozpowszechnianie wizerunku nie jest wymagana w przypadku, gdy osoba pozująca otrzymała umówioną opłatę za pozowanie i nie zastrzegła w sposób jednoznaczny, że dla rozpowszechniania wizerunku wymagana jest jej zgoda (wynagrodzenie za udział modelki czy dziecka w sesji fotograficznej).

2. Gdy rozpowszechnianie wizerunku dotyczy osób powszechnie znanych, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nie funkcji publicznych, w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych;

Zgoda na rozpowszechnianie wizerunku nie jest wymagana w przypadku podobizn osób powszechnie znanych. Oczywiście pojęcie „osoba powszechnie znana” jest trudna do zdefiniowania, gdyż osoba powszechnie znana w danym województwie jest postacią całkowicie anonimową w innym województwie. Nie musi być to osoba znana na terenie kraju, wystarczy, że będzie znana jedynie na określonym terenie np. prezydent miasta, wójt gminy lub dyrektor szkoły. To, czy dany wizerunek jest wizerunkiem osoby powszechnie znanej będzie zależne od konkretnego przypadku jego rozpowszechnienia, kręgu jego odbiorców czy też terytorialnego zasięgu. Ważne jest, by wizerunek był wykonany w związku z pełnieniem funkcji publicznych (np. zdjęcie zrobione prezydentowi

miasta, wójtowi, ministrowi na inauguracji czy zakończeniu roku szkolnego). Musi istnieć związek danej publikacji z pełnieniem przez tę osobę funkcji publicznych. Taka regulacja chroni osoby publiczne przed zbyt dużą ingerencją w ich życie prywatne. Możliwe jest więc zamieszczanie również na szkolnej stronie internetowej lub gazetce szkolnej zdjęć, filmów z uroczystości szkolnych, gdzie gośćmi są przedstawiciele organu prowadzącego lub sprawującego nadzór pedagogiczny. Niedopuszczalne jest natomiast wykonywanie zdjęć osobom publicznie znanym bez ich zgody w sytuacji prywatnej, na wczasach czy zakupach, zamieszczanie wizerunku na pocztówkach, w reklamie, w kalendarzu.

3. Gdy rozpowszechnianie wizerunku dotyczy osoby stanowiącej jedynie szczegół całości, takiej jak zgromadzenie, krajobraz czy publiczna impreza.

Warunek ten nie jest spełniony jeśli tłum stanowi tło dla portretu jednej osoby. Zgromadzeniem jest publiczna grupa ludzi nie związanych ze sobą więzami rodzinnymi czy osobistymi. Impreza publiczna jest imprezą otwartą dla nieokreślonej liczby osób. Legalne więc będzie rozpowszechnianie wizerunku uczniów w trakcie meczu na stadionie, spacerowiczów w parku czy uczniów podczas zakończenia roku szkolnego. W odniesieniu do osób, które nie są powszechnie znane, możliwość rozpowszechniania wizerunku bez wymaganej zgody ograniczona została tylko do sytuacji, gdy wizerunek stanowi szczegół przedstawianej całości (np. krajobraz, koncert, wiec, pochód, impreza szkolna). Obowiązek uzyskania zgody takiej osoby w tej sytuacji nie będzie istniał nawet wówczas, gdy daną osobę można będzie zidentyfikować. Możliwa jest zatem działalność dokumentacyjna, fotografowanie i filmowanie wydarzeń publicznych. Możliwe jest robienie zdjęć grupowych np. z debaty szkolnej bez zgody uczniów w niej uczestniczących. Na szkolnej stronie internetowej możemy swobodnie zamieszczać zdjęcia z wycieczek klasowych czy innych wydarzeń szkolnych z udziałem uczniów, nauczycieli, rodziców zawierające ich wizerunek jako grupy. Nie musimy posiadać zgody w przypadku zdjęć zbiorowych, gdy wizerunek ucznia, nauczyciela czy pracownika szkoły stanowi jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, publiczna impreza czy krajobraz. Do publikacji zdjęć z imprezy szkolnej czy wycieczki, zielonej szkoły w których uczestniczy większa grupa uczniów lub pracowników, nie jest wymagana zgoda osób widniejących na zdjęciach. Mogą być opublikowane w formie gazetki ściennej czy kroniki szkolnej.

Niedopuszczalne jest jednak takie wykadrowanie krajobrazu czy zgromadzenia, że zostanie naruszone prawo osób do prywatności.

W czasie roku szkolnego w szkole wykonuje się dużo zdjęć, nagrywa filmy, zdjęcia następnie są wywieszane w gablotach, na tablicach, są publikowane na stronach internetowych. Na umieszczanie zdjęć konkretnych uczniów szkoły, nawet jeżeli nie towarzyszy mu nazwisko trzeba mieć pisemną zgodę. Szkoły powinny poinformować z wyprzedzeniem, szczególnie uczniów i rodziców, że robione będą zdjęcia i że będą one publikowane, tak by dać możliwość zgłoszenia swojego sprzeciwu wobec uwiecznienia na zdjęciu. Władze szkoły powinny najlepiej na początku roku szkolnego, w uzgodnieniu z rodzicami opracować zasady postępowania w tym zakresie.

oprac. na podstawie materiałów szkoleniowych BP w Ciechanowie